

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 346.7:330

Алексєєнко І. Г.,

кандидат юридичних наук, доктор політичних наук,
завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ ПАРКІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

LEGISLATIVE ORGANIZATION OF SCIENCE PARKS AS SUBJECTS OF INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE

У статті розглядається нормативне регулювання створення наукового парку ВНЗ, аналізуються як організаційні, так і законодавчі чинники низької ефективності здійснення інноваційної діяльності наукових парків в Україні.

Ключові слова: законодавство, інноваційна діяльність, суб'єкти інноваційної інфраструктури, науковий парк, статутний капітал наукового парку.

В статье рассматривается нормативное регулирование создания научного парка ВУЗа, анализируются как организационные, так и законодательные факторы низкой эффективности осуществления инновационной деятельности научных парков в Украине.

Ключевые слова: законодательство, инновационная деятельность, субъекты инновационной инфраструктуры, научный парк, уставный капитал научного парка.

The article discusses the legal regulation of creation of scientific Park of the university, analyzed how organizational and legal factors of low efficiency of innovation activities of science parks in Ukraine.

Key words: legislation, innovation activity, innovation infrastructure, science park, registered capital of science park.

Нині економіка України перебуває у важкому становищі, яке зумовлене соціально-політичною та фінансовою кризою. Стимування інноваційного розвитку в державі пов'язане з дефіцитом фінансових ресурсів, зосередженості на низькопродуктивних галузях, які працюють здебільшого на експорт, залежності національної економіки від імпорту, падінням платоспроможного попиту на науково-технічну продукцію з боку держави та підприємницького сектора, погіршенням якісних характеристик наукової та матеріально-технічної бази досліджень. Зрозуміло, що становлення України як розвинутої держави зі стабільною економікою у сучасному світі насамперед прямо пов'язане з формуванням синергії освітньої, дослідницької та інноваційної сфер.

Одними з основних суб'єктів інноваційної діяльності в Україні є як технологічні, так і наукові парки, засновниками яких виступають ВНЗ. Щоправда, найчастіше вони кваліфікуються як суб'єкти інноваційної інфраструктури, що пов'язано зі спрямуванням їх діяльності на створення умов для реалізації проектів із впровадження нових розробок іншим суб'єктам господарювання і суб'єктам наукової діяльності. В Україні особливість їх правового статусу пов'язана з одночасним здійсненням інноваційної діяльності та діяльності щодо сприяння і забезпечення реалізації інноваційних проектів, що зумовлює їхню кваліфікацію як суб'єктів інноваційної діяльності та суб'єктів інноваційної інфраструктури одночасно [1].

Треба зазначити, що досвід країн Східної Європи (Чехія, Словаччина, Польща, Угорщина) доводить, що університети стають ключовим ресурсом для створення нових підприємств, заснованих на високих інноваційних технологіях, із більш високими вимогами до знань, умінь і навичок своїх співробітників. Так, показники наукоємності в Чехії та деяких інших країнах доводять, що університети є важливими структурними одиницями, які впливають на проведення наукових досліджень. Наприклад, у структурі виконання наукових досліджень у 2010 р. у Чехії майже 16% припадає на університети, 66% – на приватний сектор, 17% забезпечує держава. У сфері наукових досліджень у цій країні зайнято понад 26,3 тис. осіб, а обсяг фінансування становить 3,49 млрд дол. США, причому лівова частка належить приватному капіталу – 56,9%, держава ж фінансує тільки 39% [2].

Отже, формування необхідних заходів для покращення складників інтеграції знань та наукових досліджень в Україні потрібно базувати на усуненні причин низької ефективності просування інновацій, а нормативне регулювання організації діяльності наукових парків як суб'єктів інноваційної діяльності продовжує бути актуальним питанням сьогодення.

Методологічною основою даного дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних фахівців у сфері інноваційної діяльності та трансферу технологій. Дослідженнями теоретичних засад розвитку та становлення суб'єктів інноваційної діяльності

та суб'єктів інноваційної інфраструктури, основних чинників, що забезпечують ефективну роботу наукових парків та їх економічний механізм функціонування, світового досвіду займалися такі науковці, як Ю. Атаманова, В. Байнев, М. Василенко, А. Зеліско, А. Лінк, А. Митник, В. Саєвич, О. Хименко [3–6]. Водночас потребують розгляду питання обґрунтування подальшого удосконалення національного законодавства щодо створення регіональних наукових парків та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності ВНЗ.

Метою дослідження є аналіз нормативних підходів щодо організації та забезпечення функціонування в Україні наукових парків, а також виявлення чинників низької ефективності здійснення інноваційної діяльності наукових парків в Україні.

Законодавче та нормативно-правове регулювання вищої освіти, досліджень та інновацій, враховуючи вимоги часу та з метою адаптації його до європейських стандартів та підвищення ефективності взаємодії освіти, науки і виробництва, постійно змінюється. Базовим регуляторним документом є Закон України «Про вищу освіту», а правове регулювання діяльності наукових парків здійснюється відповідно до Господарського та Цивільного кодексів України, законів «Про наукові парки», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в науково-технічній та інноваційній сферах. На реалізацію положень Закону України «Про наукові парки» (від 25 червня 2009 р. №1563-VI (далі Закон № 1563-VI) [7] було прийнято Постанову КМ України від 03.02.2010 р. № 93, Про затвердження Порядку погодження рішення про створення наукового парку та Постанову КМ України від 14.11.2012 р. № 1101 [8], Про затвердження Порядку державної реєстрації проектів наукових парків, реалізація яких потребує державної підтримки [9].

Науковий парк законодавчо визначається як юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку. На відміну від такої правової форми, як інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо), що створюється для виробництва і реалізації інноваційної продукції, ця правова форма забезпечує можливість об'єднання ресурсів учасників виключно для наукової діяльності. Незважаючи на те, що метою реалізації цього закону визначено інтенсифікацію процесів розроблення, впровадження, виробництва інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, у рамках діяльності наукового парку не допускається здійснення таких видів діяльності, як торговельно-посередницька діяльність, надання послуг побутового призначення, виробництво і переробка підакцизних товарів та

інших, що не відповідають меті наукового парку (ст. 6 Закону «Про наукові парки»).

Економічну основу функціонування наукового парку утворює статутний капітал та доходи, отримані із інших джерел. Організаційна форма «Товариство з обмеженою відповідальністю» передбачає обов'язковість формування статутного капіталу. Статутний капітал наукового парку поділений на частки між засновниками відповідно до розміру їхнього внеску. З одного боку, внеском до статутного капіталу наукового парку можуть бути гроші, цінні папери та інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку.

Однак ВНЗ має право лише брати участь у формуванні статутного капіталу наукового парку шляхом внесення до нього нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності у порядку, встановленому законодавством України (ч. 3 ст. 13 Закону «Про наукові парки»).

Чинне законодавство визначає особливості правового статусу ВНЗ засновника наукового парку: ВНЗ може бути засновником лише одного наукового парку; ВНЗ бере участь у формуванні статутного капіталу наукового парку шляхом внесення до нього нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності) у порядку, встановленому законодавством України. (У разі ліквідації наукового парку майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, створені шляхом бюджетних коштів, не включаються до складу ліквідаційної маси і повертаються вищому навчальному закладу). Також вищий навчальний заклад має право бути орендодавцем приміщень та обладнання для наукового парку та його партнерів на строк реалізації проектів наукового парку згідно зі ст. 20 цього Закону. У разі виникнення необхідності у використанні приміщень вищого навчального закладу та/або наукової установи для розміщення наукового парку між науковим парком і вищим навчальним закладом та/або науковою установою укладається договір оренди (ч. 1 ст. 20 в редакції Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності наукових парків») [10]. Треба відзначити, що у договорах оренди може визначитися особливий порядок сплати комунальних послуг та орендної плати. Розміри та умови їх оплати встановлюються вищим навчальним закладом та/або науковою установою за погодженням із центральним органом виконавчої влади, у сфері управління якого перебуває цей вищий навчальний заклад та/або наукова установа.

Варто звернути увагу на те, що законодавець надав науковому парку значні переваги. Так, науковий парк має право відкривати рахунки в національній та іноземній валютах у банківських та інших фінансових установах. Звернення наукових парків щодо державного замовлення на поставку продукції, виконання робіт і надання послуг для забезпечення пріоритетних державних потреб розглядається у пріоритетному порядку (ч. 1 ст. 18 Закону «Про наукові парки»). У разі реалізації проекту наукового парку, який потребує державної підтримки і у зв'язку з

цим зареєстрований МОН України, наукове, лабораторне і дослідницьке обладнання, а також комплектуючі та матеріали, передбачені проектом наукового парку, що ввозяться науковим парком та партнерами наукового парку для його виконання, звільняються від сплати ввізного мита у порядку, встановленому Митним кодексом України (ч. 1 ст. 19 Закону «Про наукові парки»). Для реалізації проектів наукового парку, які потребують державної підтримки (мається на увазі фінансування з державного або місцевого бюджету) зареєстрованими МОН України згідно зі ст. 15 Закону «Про наукові парки», вищий навчальний заклад та інші партнери державної чи комунальної форм власності можуть виступати орендодавцями закріпленого за ними майна та отримані кошти можуть використовувати на реалізацію проектів наукового парку.

Організація та конкретні кроки щодо створення наукового парку передбачають:

- укладення між вищим навчальним закладом IV рівня акредитації (науковою установою) та господарюючими суб'єктами засновницького договору та затвердження статуту;

- погодження рішення про створення наукового парку з МОН України. Пакет документів для подання МОН включає заяву за встановленою МОН формою (у наявних правових ресурсах не виявлено зразку), проект засновницького договору та проект статуту наукового парку;

- перелік пріоритетних напрямів діяльності наукового парку (формується згідно із законами України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» відповідно до напрямів наукової діяльності вищого навчального закладу та/з урахуванням потреб регіону (території), де розташований науковий парк. Перелік пріоритетних напрямів діяльності наукового парку затверджується МОН України під час погодження рішення про його створення;

- перелік наукових розробок, впровадження яких забезпечить розвиток наукового парку.

Зазначений пакет документів подається за підписами засновників наукового парку. Науковий парк набуває статусу юридичної особи з дня його державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі. Подальша діяльність наукового парку передбачає розроблення та затвердження виконавчим органом управління наукового парку Положення про проведення конкурсу на розробку Проекту наукового парку. Оголошення конкурсу на розроблення Проекту парку у рамках пріоритетних напрямів діяльності наукового парку здійснюється з урахуванням вимог законів України «Про інноваційну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» тощо.

Незважаючи на законодавчу регламентацію щодо створення та діяльності наукового парку, на практиці існують суттєві труднощі та колізії щодо їхньої організації ВНЗ. Чинники низької ефективності просування наукових парків в Україні можна поділити

на організаційні та законодавчі. До організаційних належать:

- відсутність реальної підтримки з боку держави, оскільки держава незацікавлена у підтримці нових ідей, їх розробленні та просуванні інновацій, а високі податки не дають змоги стимулювати людей;

- недостатність прямої відповідальності органів державної влади, як у центрі, так і на місцях, за просування або впровадження інновацій;

- зниження обсягів державного фінансування на фундаментальні дослідження;

- слабе спрямування інноваційного потенціалу університетів на вирішення соціально-економічних проблем регіону та недостатня кількість фахівців по трансферу і посередництву в комерціалізації наукових розробок. Вчені та розробники, як правило, не знають ринку і часто не уявляють, як отримані ними наукові результати можуть бути трансформовані в ринковий продукт;

- недостатньо розвинені механізми виявлення технологічних потреб підприємств та інформування про них наукових організацій [11].

До законодавчих чинників належать проблеми правового регулювання щодо діяльності наукового парку. Так, 20 грудня 2016 р. Комітет із питань науки і освіти Верховної Ради, розглядаючи питання Про стан реалізації Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» відзначив, що для забезпечення контролю за станом імплементації зазначених вимог Закону, згідно з дорученням Кабміну від 25.01.2016 р., було затверджено 43 завдання, відповідальними виконавцями яких були призначені центральні органи виконавчої влади. Проте станом на 20 грудня 2016 р., за інформацією МОН, виконано лише 9 завдань із питань імплементації Закону [12]. Не було виконано основні вимоги Закону стосовно забезпечення діяльності господарських товариств, у формі яких створюються наукові парки з метою використання об'єктів права інтелектуальної власності. Так, не були внесені відповідні зміни до Бюджетного кодексу України, згідно з абз. 6 п. 1 Прикінцевих та перехідних положень, ч. 4 ст. 60 набирає чинності з дня введення в дію змін до Бюджетного кодексу України щодо віднесення до власних надходжень та визначення напрямів використання доходів, отриманих державною науковою установою, вищими навчальними закладами, що повністю фінансуються державним бюджетом, у вигляді частини прибутку від діяльності господарського товариства (дивідендів), а також доходів, отриманих ними від розпорядження частками (акціями) у статутних капіталах господарських товариств. Проте органами центральної виконавчої влади не було подано до Кабінету Міністрів проекту змін до Бюджетного кодексу України. *Вказане стримує утворення вищими навчальними закладами та науковими установами господарських товариств із метою використання об'єктів права інтелектуальної власності та призводить до перерахування вказаних коштів до бюджету* [12].

Підсумовуючи вищезазначене, треба зазначити, що держава (в особі політиків і технічних експертів), яка покликана встановлювати правила просу-

вання інновацій, слабо уявляє собі реальну атмосферу життя наукових лабораторій, умови проведення досліджень, а також можливі наслідки законодавчих положень, прийнятих для продукування наукового знання і його комерціалізації. Автор підтримує позицію О. Співаковського, першого заступника Голови Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради (в роботі котрого автор неодноразово брав участь у 2014–2017 рр.), щодо негайного подальшого вдосконалення відповідного законодавства, а саме: Закону «Про державно-приватне партнерство» [13] щодо викладення переліку мотиваційних засад для інвесторів під час виконання наукових та науково-технічних договорів, інноваційних проектів на принципах державно-приватного партнерства та спрощення процедури укладення такого договору та Закону

«Про наукові парки», щодо визначення організаційно-правової форми господарювання наукового парку та надання дозволу вищому навчальному закладу (науковій установі) як засновнику наукового парку одержувати частину прибутку від діяльності наукового парку в порядку, встановленому статутом наукового парку, у вигляді надходжень, – коштів або майна, що надходять безоплатно або у вигляді безповоротної фінансової допомоги чи добровільних пожертвувань (пасивних доходів).

І, врешті-решт, тільки співпраця трьох сторін – освіти, науки та зовнішнього середовища – може створити можливості та забезпечити технологію експоненціального розвитку на відповідному інтервалі часу і стане реципієнтом інновацій наукових парків ВНЗ в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Правовий статус технологічних та наукових парків в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/pravo.status...parkiv_ukrayini.
2. Oficiální stránky AIESEC Česká republika [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aiesec.cz/>.
3. Атаманова Ю.Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : [монографія] / Ю.Є. Атаманова. – Х. : ФІНН, 2008. – 424 с.
4. Байнев В.Ф., Саевич В.В. Переход к инновационной экономике в условиях межгосударственной интеграции: тенденции, проблемы, белорусский опыт. [Монография] /; под общ. ред. В.Ф. Байнева. – Минск : Право и экономика, 2007. – 180 с.
5. Василенко М.Д. Генезис адміністративно-правового супроводження інноваційної діяльності в Україні: технологічні та наукові парки // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство : зб. наук. пр. – Вип. 365.– Чернівці : Рута, 2006. – С. 64–69.
6. Василенко М.Д. Реалізація інноваційного законодавства: деякі українські реалії в контексті створення ефективної правової бази // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство: зб. наук. пр. – Вип. 45. – Чернівці : Рута, 2008. – С. 236–241.
7. Про наукові парки : Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-УІ (в ред. від 05.12.2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Про затвердження Порядку погодження рішення про створення наукового парку : Постанова КМ України від 03.02.2010 р. № 93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Про затвердження Порядку державної реєстрації проектів наукових парків, реалізація яких потребує державної підтримки : Постанова КМ України від 14.11.2012 р. № 1101 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності наукових парків : Закон України від 16.06.2011 р. № 3524-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Аналіз рамкових умов діяльності і взаємодії елементів трикутника знань в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fktbum.ntu.edu.ua/wp-content/uploads/Analiz-ramochnykh-uslovijj.pdf>.
12. Інформація про результати розширеного засідання Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Про стан реалізації Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=72367.
13. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI (в ред. від 24.05.2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.